

**ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ АВІАЦІЙНИХ
ФАХІВЦІВ МИРОТВОРЧОГО КОНТИНГЕНТУ В УМОВАХ КРАЇН
АФРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ**

¹Кравчук В.В., ²Щепанков С.М.

Українська військово-медична академія
Центральна військово-лікарська комісія

Резюме. *В статті представлено особливості та строки психологічної адаптації осіб льотного та наземного складу миротворчого контингенту в умовах країн африканського континенту за показниками тривожності та депресивності. Оцінено структуру розподілу зазначеного контингенту за рівнем розвитку тривожності та ступенем прояву депресії. Встановлено кращу успішність психологічної адаптації серед осіб льотного складу у порівнянні з особами наземного складу.*

Ключові слова: *психологічна адаптація, тривожність, депресивність, льотний та наземний склад миротворчого контингенту.*

Вступ. Одним із основних способів міжнародного військового співробітництва з багатьма світовими державами є участь військовослужбовців Збройних Сил (ЗС) України у миротворчих місіях ООН. Діяльність зазначеного контингенту у цих умовах докорінно відрізняється від умов проходження військової служби в Україні, особливо це стосується авіаційних фахівців (АФ). Така ситуація, у першу чергу, обумовлена незвичними клімато-географічними та соціально зумовленими факторами, значним нервово-психічним напруженням і високим рівнем відповідальності за результати такої діяльності. За таких умов важливого значення набувають заходи психофізіологічного забезпечення діяльності військовослужбовців миротворчих контингентів ЗС України.

Де-які кроки щодо вивчення та вирішення зазначеної проблеми вже зроблено. Зокрема, подано фізіолого-гігієнічну оцінку умов професійної діяльності осіб льотного складу (ЛС) миротворчого контингенту [12], виявлено інформативні характеристики їх особистісного профілю [8], психофізіологічних і соціально-психологічних категорій професійно важливих якостей [2, 3, 5], запропоновано інтегральні психофізіологічні критерії прогнозування професійної придатності [10], профілактики розвитку дизадапційного синдрому [6] та способи удосконалення заходів психофізіологічного відбору [7, 9, 11]. Однак, зазначені дослідження проводились до або після миротворчих місій, крім того, дослідженнями охоплені виключно особи ЛС, а питання психологічної адаптації АФ миротворчого контингенту ЗС України в умовах

країн африканського континенту під час миротворчих місій залишаються поза увагою науковців і є недостатньо вивченими.

Мета досліджень. Оцінити динаміку психологічної адаптації авіаційних фахівців миротворчого контингенту в умовах країн африканського континенту.

Матеріали та методи досліджень. Оцінка динаміки психологічної адаптації АФ миротворчого контингенту в умовах країн африканського континенту здійснювалась за показниками рівня реактивної та особистісної тривожності, а також депресивності.

З метою отримання даних щодо рівня розвитку реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності застосовувався опитувальник Спілбергера-Ханіна [1].

Показник рівня розвитку реактивної (ситуативної) тривожності (РТ) підраховувався за формулою:

$$PT = \sum_1 - \sum_2 + 35, \text{ де}$$

\sum_1 - сума закреслених цифр за пунктами 3, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 18;

\sum_2 - сума закреслених цифр за пунктами 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19, 20.

Показник рівня розвитку особистісної тривожності (ОТ) підраховувався за формулою:

$$OT = \sum_1 - \sum_2 + 35, \text{ де}$$

\sum_1 - сума закреслених цифр за пунктами 22, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 40;

\sum_2 - сума закреслених цифр за пунктами 21, 26, 27, 30, 33, 36, 39.

Індекс тривожності до 30 свідчив про дуже низький рівень її розвитку, 31-35 – низький, 36-40 – помірний, 41-45 – високий і 46 і більше – дуже високий.

З метою виявлення ознак депресивності використано опитувальник Зунге-Балашової [4].

Показник рівня розвитку депресії (Д) підраховувався за формулою:

$$D = \sum np + \sum зв, \text{ де}$$

$\sum np$ – сума закреслених цифр за «прямими» питаннями 1, 3, 4, 7, 8, 9, 10, 13, 15, 19;

$\sum зв$ – сума закреслених цифр за «зворотними» питаннями 2, 5, 6, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20.

Індекс депресії до 50 свідчив про її відсутність, 50-59 – наявність легкої депресії ситуативного або невротичного характеру, 60-69 – наявність субдепресивного стану або маскованої депресії, 70 і більше – наявність депресивного стану.

Дослідження проводились на базі окремого вертолітного загону у Ліберії та його підрозділу у республіці Кот-д'Івуар. Обстеженням охоплено 90 військовослужбовців льотного (42 особи) та наземного (48 осіб) складу. Опитування здійснювалось на 2-му, 4-му, 6-му та 8-му тижні перебування АФ у миротворчій місії ООН.

Аналіз отриманих даних проводився з допомогою загальновідомих методів варіаційної статистики, з використанням ПК та статистичного пакету Excel.

Результати досліджень та їх обговорення. Військова практика свідчить, що успішність психологічної адаптації військовослужбовців до конкретних умов проходження військової служби є важливим чинником, що впливає на ефективність і надійність їх професійної діяльності, особливо це стосується незвичних умов перебування миротворчого контингенту на території країн африканського континенту.

Під час формування військового колективу в особливих умовах відбувається зміна старих способів і форм поведінки військовослужбовців, встановлюються нові навички, звички та ціннісні орієнтації. Адаптація до нових умов життя та професійної діяльності пов'язана зі значними втратами енергії, підвищеною збудливістю, переоцінкою цінностей, переживанням негативних емоцій, конфліктністю у взаємовідносинах тощо.

Крім того, значний вплив на процеси психологічної адаптації чинить цілий ряд особистісних факторів (соціальний досвід військовослужбовця, досвід участі у миротворчих місіях, мотивацію до військової служби, рівень загальної підготовки за фахом, особливості характеру тощо) та факторів специфічних факторів зовнішнього середовища (суттєві зміни клімату та побуту, перетин різних культур, несення служби в тісній взаємодії з миротворчими підрозділами інших держав тощо).

Комплексна дія цих факторів призводить до розвитку тривожності та депресивності, а також зростання психоемоційної напруги, що стає причиною зниження працездатності та стійкості військовослужбовців до умов миротворчої діяльності.

Тривога – це вираз неспокою епізодичного характеру. Як страх, так і тривога є адекватними реакціями на небезпеку, однак, у разі виникнення страху небезпека очевидна, об'єктивна, тоді як під час тривоги вона прихована, суб'єктивна.

Тривожність відрізняється від тривоги своєю стійкістю, оскільки визначає індивідуальну чутливість особи до стресу, підвищену схильність до переживання емоційного дискомфорту, передчуття небезпеки, незвичних суб'єктивних конфліктних ситуацій тощо. Тривожність виникає у ситуаціях невизначеної загрози, фрустрації і проявляється прогнозуванням

несприятливого завершення очікуваної події. Важливо, що мова йде про психологічну загрозу, тобто таку, що має суб'єктивний характер і не проявляється як фізична небезпека.

Саме тому, стан тривожності характеризується суб'єктивним відчуттям загрози та напруження, що свідомо сприймається, супроводжується або пов'язується з активацією чи збудженням автономної нервової системи. Тривожність, як риса особистості, означає мотив або набуту поведінкову диспозицію, яка зобов'язує особу до сприйняття широкого кола об'єктивно безпечних обставин, що містять загрозу, примушуючи реагувати на них станом тривоги, інтенсивність яких не відповідає величині реальної небезпеки.

Шкали реактивної та особистісної тривожності Спілбергера є єдиною методикою, що дозволяє диференційовано вимірювати тривожність і як особистісну властивість, і як стан.

Особистісна тривожність розглядається як відносно стійка індивідуальна якість особистості, що характеризує ступінь занепокоєння, турботи, емоційної напруги внаслідок дії стресових факторів.

Реактивна тривожність – це стан суб'єкта в даний момент часу, що характеризується суб'єктивно переживаємими емоціями: напруженням, хвилюванням, стурбованістю, нервозністю в даних конкретних обставинах. Цей стан виникає як емоційна реакція на екстремальну або стресову ситуацію, може бути різним за інтенсивністю та динамічним за часом.

Допустимий рівень тривожності – природна й обов'язкова особливість продуктивної активності будь-якої людини, разом з тим, підвищена тривожність стає основним механізмом дизадаптивної поведінки, у першу чергу, через зниження самоконтролю та самооцінки.

З метою оцінки динаміки психологічної адаптації АФ миротворчого контингенту в умовах країн африканського континенту, нами було здійснено аналіз показників реактивної (РТ) та особистісної (ОТ) тривожності осіб ЛС і наземного складу (НС) на 2-й, 4-й, 6-й та 8-й тижні перебування у миротворчій місії. Результати досліджень наведені в таблиці 1.

Видно, що динаміка змін середньо групових показників ОТ і РТ осіб ЛС і НС протягом періоду досліджень аналогічна. Так, на 2-му тижні перебування АФ у миротворчій місії середньо групові показники ОТ і РТ мають низький рівень розвитку. У подальшому, на 4-му тижні перебування, відбувається їх достовірне ($p < 0,05-0,001$) зростання до помірного (крім показника РТ осіб ЛС) рівня. При чому, зростання показників РТ осіб НЗ достовірно ($p < 0,05$) переважає відповідні показники осіб ЛС. На 6-му і 8-му тижнях перебування АФ у миротворчій місії показники тривожності достовірно ($p < 0,05-0,001$) знижуються, тобто повертаються до початкового, низького, рівня.

Таблиця 1

Динаміка змін показників РТ і ОТ АФ миротворчого контингенту протягом 8-ми місяців перебування у миротворчій місії (M±m)

Контингент	Тривожність	2-й тиждень перебування	4-й тиждень перебування	6-й тиждень перебування	8-й тиждень перебування
ЛС	РТ	31,93±0,77	34,48±0,90*	31,31±0,69**	31,24±0,61
	ОТ	33,74±0,92	36,00±0,86	33,02±0,75*	33,26±0,70
НС	РТ	30,63±0,70	37,29±0,97***	31,13±0,88***	30,98±0,83
	ОТ	31,48±0,68	36,25±0,78***	32,38±0,74***	32,21±0,77

Примітки:

- * - достовірність різниці між показниками РТ і ОТ на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,05$ (за t-Ст'юдентом).
- ** - достовірність різниці між показниками РТ і ОТ на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,01$ (за t-Ст'юдентом).
- *** - достовірність різниці між показниками РТ і ОТ на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,001$ (за t-Ст'юдентом).

Для більш глибокого аналізу динаміки психологічної адаптації АФ миротворчого контингенту нами було оцінено структуру розподілу осіб ЛС і НС за рівнем розвитку ОТ і РТ на 2-му, 4-у, 6-му та 8-му тижнях перебування у миротворчій місії. Результати досліджень наведені в таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл АФ миротворчого контингенту за рівнем розвитку РТ і ОТ протягом 8-ми місяців перебування у миротворчій місії (ПВ, %)

Рівень розвитку тривожності	2-й тиждень перебування		4-й тиждень перебування		6-й тиждень перебування		8-й тиждень перебування		
	РТ	ОТ	РТ	ОТ	РТ	ОТ	РТ	ОТ	
ЛС	дуже низький	38,10±7,49	21,43±6,33	26,19±6,78	16,67±5,75	40,48±7,57	28,57±6,97	38,10±7,49	26,19±6,78
	низький	42,86±7,64	38,10±7,49	30,95±7,13	23,81±6,57	45,24±7,68	41,67±7,49	47,62±7,71	40,48±7,57
	помірний	9,52±4,53	23,81±6,57	26,19±6,78*	38,10±7,49	11,90±5,00	26,19±6,78	11,90±5,00	28,57±6,97
	високий	9,52±4,53	16,67±5,75	11,90±5,00	16,67±5,75	2,38±2,35	7,14±3,97	2,38±2,35	4,76±3,29
	дуже високий	0	0	4,76±3,29	4,76±3,29	0	0	0	0
НС	дуже низький	58,33±7,12	41,67±7,12	16,67±5,38***	16,67±5,38*	58,33±7,12***	41,67±7,12*	60,42±7,06	41,67±7,12
	низький	16,67±5,38	50,00±7,22	25,00±6,25	41,67±7,12	16,67±5,38	41,67±7,12	16,67±5,38	41,67±7,12
	помірний	25,00±6,25	0	25,00±6,25	16,67±5,38**	16,67±5,38	8,33±3,99 [^]	14,58±5,09	8,33±3,99 [^]
	високий	0	8,33±3,99	16,67±5,38*	16,67±5,38	0**	0** [^]	0	0 [^]
	дуже високий	0	0	16,67±5,38**	8,33±3,99*	8,33±3,99 [^]	8,33±3,99 [^]	8,33±3,99 [^]	8,33±3,99 [^]

Примітки:

- * - достовірність різниці між показниками РТ і ОТ на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,05$ (за t-Ст'юдентом).
- ** - достовірність різниці між показниками РТ і ОТ на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,01$ (за t-Ст'юдентом).
- *** - достовірність різниці між показниками РТ і ОТ на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,001$ (за t-Ст'юдентом).
- [^] - достовірність різниці між показниками РТ і ОТ на 2-му і 6-му, 2-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,05$ (за t-Ст'юдентом).

Видно, що на 2-му тижні перебування у миротворчій місії близько 80,96% осіб ЛС мають дуже низький або низький рівень розвитку РТ і 59,53% осіб ЛС – дуже низький або низький рівень розвитку ОТ. Помірний і високий рівень розвитку РТ і ОТ мають 19,04% і 40,47% осіб ЛС відповідно. Звертає на себе увагу значна питома вага (ПВ) осіб ЛС з помірним (23,81%) і високим (16,67%) рівнем розвитку ОТ, що свідчить про низьку ефективність психофізіологічного відбору до участі у миротворчій місії, коли до складу контингенту потрапляють особи з низьким рівнем емоційної стійкості через очікування ймовірної небезпеки.

На 4-му тижні перебування у миротворчій місії відбувається зміна структури розподілу осіб ЛС за рівнем розвитку РТ і ОТ шляхом зменшення ПВ осіб з дуже низьким та низьким і зростанням ПВ осіб з помірним і високим рівнем розвитку РТ і ОТ. Загалом, ПВ льотчиків з дуже низьким та низьким рівнем розвитку РТ і ОТ складає 57,14% і 40,48% відповідно, а помірним і високим рівнем розвитку РТ і ОТ – 38,09% і 54,77% відповідно. Відзначається поява 4,76% осіб ЛС з дуже високим розвитком тривожності. Однак, зазначені зміни, за виключенням достовірного ($p < 0,05$) зростання ПВ осіб ЛС з помірним рівнем розвитку РТ, носять тенденційний характер.

На 6-му і 8-му тижнях перебування ситуація дещо покращується – відбувається зростання ПВ осіб ЛС з дуже низьким та низьким за рахунок зменшення ПВ осіб ЛС з помірним і високим рівнем розвитку РТ і ОТ.

Як і у попередньому випадку зазначені зміни є недостовірними та носять тенденційний характер.

Серед осіб НС ситуація щодо розподілу за рівнем розвитку ОТ і РТ на 2-й, 4-й, 6-й та 8-й тижні перебування у миротворчій місії суттєво відрізняється.

На 2-му тижні перебування у миротворчій місії близько 75% осіб НС мають дуже низький або низький рівень розвитку РТ і 91,67% осіб НС – дуже низький або низький рівень розвитку ОТ. Помірний і високий рівень розвитку РТ і ОТ мають 25% і 8,33% осіб НС відповідно. Наявність лише 8,33% осіб з високим рівнем розвитку ОТ свідчить про відсутність у більшості осіб НС на початку місії емоційних реакцій через очікування ймовірної небезпеки, іншими словами – вони почувають себе захищеними в місцях дислокації контингенту, на відміну від осіб ЛС.

На 4-му тижні перебування у миротворчій місії ситуація кардинально змінюється. Відбувається достовірне зростання ПВ осіб НС з помірним рівнем розвитку ОТ ($p < 0,05$), високим рівнем розвитку РТ ($p < 0,01$) та дуже високим рівнем розвитку РТ ($p < 0,01$) і ОТ ($p < 0,05$) за рахунок різкого зниження ПВ осіб НС з дуже низьким рівнем розвитку РТ ($p < 0,001$) і ОТ ($p < 0,05$). Це свідчить про появу емоційного дискомфорту, очікування небезпеки, виникнення суб'єктивних конфліктних ситуацій і, як наслідок, формування дизадаптивної поведінки через зниження самоконтролю та самооцінки.

На 6-му і 8-му тижнях перебування ситуація покращується – відбувається достовірне ($p < 0,05-0,001$) зростання ПВ осіб НС з дуже низьким за рахунок зменшення ПВ осіб НС з високим рівнем розвитку РТ і ОТ, що свідчить про психологічну адаптацію до умов перебування в миротворчому контингенті. Звертає на себе увагу збереження протягом усього періоду дослідження 8,33% осіб НС з дуже високим рівнем розвитку РТ і ОТ, тобто тих осіб, які мають ознаки зриву адаптації та потребують застосування заходів психологічної допомоги (психокорекції, лікування та реабілітації).

Негативний вплив на процеси психологічної адаптації АФ може чинити і розвиток депресії через незвичні соціально та професійно зумовлені умови перебування миротворчого контингенту на території країн африканського континенту. Прояви зазначеного стану можуть бути дуже різними – це і порушення сну, і значне зниження активності, настрою, поява сомато-вегетативних реакцій у вигляді порушень роботи серцево-судинної та ендокринної систем тощо. Саме тому, наступною складовою наших досліджень стало дослідження динаміки змін індексів депресивності протягом перших двох місяців перебування АФ миротворчого контингенту у миротворчій місії. Результати досліджень наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Динаміка змін індексів депресивності АФ миротворчого контингенту протягом 8-ми тижнів перебування у миротворчій місії ($M \pm m$)

Контингент	2-й тиждень перебування	4-й тиждень перебування	6-й тиждень перебування	8-й тиждень перебування
ЛС	42,90±0,27	45,07±0,42***	44,12±0,33^^	42,86±0,24**
НС	42,75±0,26	47,33±0,80***	46,13±0,80^^^	43,77±0,50*

Примітки:

- * - достовірність різниці між індексами депресивності на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,05$ (за t-Ст'юдентом).
- ** - достовірність різниці між індексами депресивності на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,01$ (за t-Ст'юдентом).
- *** - достовірність різниці між індексами депресивності на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,001$ (за t-Ст'юдентом).
- ^^ - достовірність різниці між індексами депресивності на 2-му і 6-му тижнях перебування на рівні $p < 0,01$ (за t-Ст'юдентом).
- ^^^ - достовірність різниці між індексами депресивності на 2-му і 6-му тижнях перебування на рівні $p < 0,001$ (за t-Ст'юдентом).

Аналізуючи представлені у таблиці дані, слід зазначити, що середньо групові індекси депресивності протягом усього періоду досліджень, як серед осіб ЛС, так і серед осіб НС знаходяться у межах психологічної норми, тобто не перевищують 50. Разом з тим, спостерігається ряд закономірностей, а саме

– достовірне ($p < 0,001$) зростання індексів депресії на четвертому тижні перебування у миротворчій місії, та повернення до висхідних значень ($p < 0,05-0,01$) на восьмому тижні.

Для більш глибокого аналізу динаміки психологічної адаптації АФ миротворчого контингенту нами було оцінено структуру розподілу осіб ЛС і НС за ступенем прояву депресії на 2-му, 4-му, 6-му та 8-му тижнях перебування у миротворчій місії. Результати досліджень наведені в таблиці 4.

Видно, що серед осіб ЛС протягом усього періоду досліджень достовірних змін структури їх розподілу за ступенями прояву депресії не виявлено, хоча відзначається поява 7,14% на четвертому і 4,76% на шостому тижнях перебування військовослужбовців з легкими депресивними проявами. Однак, на восьмому тижні, як і на початку місії, 100% осіб ЛС позбуваються будь-яких депресивних явищ.

Таблиця 4

Розподіл АФ миротворчого контингенту за ступенями прояву депресії протягом 8-ми місяців перебування у миротворчій місії (ПВ, %)

Контингент	Ступені прояву депресії	2-й тиждень перебування	4-й тиждень перебування	6-й тиждень перебування	8-й тиждень перебування
ЛС	відсутня	100	92,86±3,97	95,24±3,29	100
	легка	0	7,14±3,97	4,76±3,29	0
	субдепресія	0	0	0	0
	депресія	0	0	0	0
НС	відсутня	100	77,08±6,07***	77,08±6,07^^	87,50±4,77^
	легка	0	22,92±6,07***	22,92±6,07^^	12,50±4,77^^
	субдепресія	0	0	0	0
	депресія	0	0	0	0

Примітки:

1. *** - достовірність різниці між показниками депресії на 2-му і 4-му, 4-му і 6-му, 6-му і 8-му тижнях перебування на рівні $p < 0,001$ (за t-Ст'юдентом).

2. ^ - достовірність різниці між показниками депресії на 2-му і 6-му тижнях перебування на рівні $p < 0,05$ (за t-Ст'юдентом).

3. ^^ - достовірність різниці між показниками депресії на 2-му і 6-му тижнях перебування на рівні $p < 0,01$ (за t-Ст'юдентом).

4. ^^ - достовірність різниці між показниками депресії на 2-му і 6-му тижнях перебування на рівні $p < 0,001$ (за t-Ст'юдентом).

Серед осіб НС структура розподілу за ступенем прояву депресії дещо відрізняється. На відміну від осіб ЛС, тут відзначається достовірне ($p < 0,001$) зростання, до 22,92%, ПВ осіб НС з ознаками легкої депресії ситуативного або невротичного характеру на четвертому і шостому тижнях перебування у складі миротворчого контингенту, на восьмому тижні зазначені показники ПВ дещо знижуються, однак до висхідного рівня не повертаються ($p < 0,01$).

Разом з тим, слід зазначити відсутність серед обох контингентів розвитку субдепресивних станів і явної депресії, що відкидає можливість формування серед військовослужбовців українського миротворчого контингенту ознак суїцидальної готовності або наявності різних органічних вражень ЦНС.

Висновки

1. Проведені дослідження щодо особливостей психологічної адаптації АФ миротворчого контингенту в умовах країн африканського континенту за показниками тривожності та депресивності свідчать про те, що серед осіб ЛС зазначені процеси проходять значно успішніше, ніж серед осіб НС.

2. За наявності на початку ротації контингенту значної ПВ (40,48%) осіб ЛС з низьким рівнем емоційної стійкості через очікування ймовірної небезпеки, їх адаптація проходить протягом перших чотирьох тижнів перебування в місії. Така тривалість адаптації співпадає з повним закінченням ротації попереднього миротворчого контингенту, початком самостійної роботи за фахом та формуванням нового колективу.

3. Серед осіб НС, незважаючи на відсутність ознак емоційних розладів на початку ротації контингенту, адаптація є більш тривалою (близько 6 місяців) та вимагає застосування заходів психологічного супроводу та реабілітації.

Список використаних джерел

1. Елисеєв О.П. Практикум по психологии личности / О.П. Елисеєв. – СПб.: Питер, 2006. – 512 с.

2. Кальниш В.В. Психофізіологічні особливості українського миротворчого контингенту / В.В. Кальниш, А.В. Швець // Військова медицина України. – 2007. – Т. 7, № 3. – С. 86-93.

3. Кальниш В.В. Психофізіологічні аспекти діяльності військовослужбовців миротворчого контингенту Збройних Сил України / В.В. Кальниш, А.В. Швець // Наука і оборона. – 2006. – № 4. – С. 38-43.

4. Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации. Описание и руководство к использованию. – Ответств. редактор: А.Ф. Кудряшов. – Петрозаводск: «Петроком», 1992. – С. 49-50.

5. Маслова М.Г. Порівняльна оцінка психофізіологічного стану та показників функціонального стану військовослужбовців до та після виконання завдань миротворчої діяльності / М.Г. Маслова, О.Г. Шекера // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я. – 2005. – № 3. – С. 28-32.

6. Озерянський А.А. Дизадаптаційний синдром у військовослужбовців українського миротворчого контингенту / А.А. Озерянський, А.В. Швець, І.А. Лук'янчук // Наука і оборона. – 2006. – № 3. – С. 43-49.

7. Удосконалення системи психофізіологічного контролю за льотним складом, який залучається до міжнародних миротворчих операцій //

Методичні рекомендації / В.І. Варус, В.В. Кальниш, А.І. Швець. – К.: НДІ ПВМ ЗС України, 2007. – 40 с.

8. Швець А.В. Аналіз особистісних характеристик військовослужбовців льотного складу в професійному відборі миротворчих сил / А.В. Швець // Український журнал з проблем медицини праці. – 2006. – № 3(7). – С. 32-37.

9. Швець А.В. Ефективність проведення професійного психофізіологічного відбору вертольотчиків у миротворчі підрозділи із застосуванням рейтингового підходу / А.В. Швець, В.В. Кальниш // Український журнал з проблем медицини праці. – 2007. – № 4(12). – С. 35-40.

10. Швець А.В. Інтегральні психофізіологічні критерії прогнозування професійної придатності військових пілотів до участі у миротворчих операціях / А.В. Швець // Український журнал з проблем медицини праці. – 2008. – № 2(14). – С. 26-35.

11. Швець А.В. Ефективність професійної діяльності та її зв'язок з психофізіологічними характеристиками українських миротворців / А.В. Швець, В.В. Кальниш // Військова медицина України. – 2007. – Т. 7, № 1. – С. 47-55.

12. Швець А.В. Фізіолого-гігієнічна характеристика умов професійної діяльності військовослужбовців миротворчих контингентів ЗС України / А.В. Швець, І.А. Лук'янчук // Проблеми військової охорони здоров'я: Збірник наукових праць Української військово-медичної академії. – К. – 2006. – Вип. 16. – С. 382-387.

Резюме. В статье представлены особенности и сроки психологической адаптации лиц летного и наземного состава миротворческого контингента в условиях стран африканского континента за показателями тревожности и депрессивности. Оценено структуру распределения указанного контингента по уровню развития тревожности и степени проявления депрессии. Установлено лучшую успешность психологической адаптации среди лиц летного состава, в сравнении с лицами наземного состава.

Ключевые слова: *психологическая адаптация, тревожность, депрессивность, летный и наземный состав миротворческого контингента.*

Summary. This paper presents the features and terms of psychological adaptation of flight and ground peacekeeping contingent in conditions of African countries on indicators of anxiety and depression. It's reviewed the distribution specified noticed contingent of anxiety and the degree of manifestation of depression. It's established better performance psychological adjustment among pilots in compared with those of ground staff.

Key words: *psychological adjustment, anxiety, depression, flight and ground peacekeeping contingent.*